O‘QUVCHILARNING O‘QUV MOTIVATSIYASINI OSHIRISHNING PSIXOLOGIK USULLARI

Mirzakarimova O’g’iloy Mo’minjonovna
Namangan viloyati Mingbuloq tumani
32-umumiy o’rta ta’lim maktab psixologi

Annotatsiya: Ushbu maqolada o‘quv motivatsiyasini oshirishning psixologik usullari va ularning ta’lim jarayonidagi ahamiyati yoritiladi. O‘quvchilarda o‘qishga bo‘lgan ichki va tashqi motivatsiyani shakllantirish, ularning faolligini oshirish hamda ta’lim samaradorligini kuchaytirish masalalari tahlil qilinadi. Maqolada motivatsiyaning psixologik asoslari, shaxsiy qiziqishlar, o‘ziga ishonch, maqsad qo‘yish va ijobiy emotsional muhitning o‘quv faoliyatiga ta’siri ko‘rib chiqiladi. Shuningdek, psixologik treninglar, rag‘batlantirish usullari, individual yondashuv va kouching elementlaridan foydalanish orqali o‘quvchilarda o‘qishga bo‘lgan qiziqishni oshirish yo‘llari yoritilgan. Maqola maktab psixologi va pedagoglar uchun amaliy tavsiyalarni o‘z ichiga oladi.

Kalit so‘zlar: O‘quv motivatsiyasi, psixologik usullar, ichki motivatsiya, tashqi motivatsiya, o‘quvchilar, ta’lim jarayoni, rag‘batlantirish, maqsad qo‘yish, emotsional muhit, maktab psixologi, kouching.

KIRISH

Bugungi kunda ta’lim tizimining eng muhim vazifalaridan biri o‘quvchilarda nafaqat bilim, ko‘nikma va malakalarni shakllantirish, balki ularning o‘qishga bo‘lgan qiziqishi va ichki motivatsiyasini rivojlantirishdan iboratdir. Chunki motivatsiya har

qanday o‘quv faoliyatining asosiy harakatlantiruvchi kuchi bo‘lib, u o‘quvchining maqsad sari intilishi, faolligi va natijaga erishish darajasini belgilaydi.

O‘quv motivatsiyasi — bu o‘quvchining ta’lim jarayoniga ongli ravishda jalb etilishi, bilim olishga bo‘lgan ichki ehtiyoji va qiziqishidir. Kuchli motivatsiyaga ega bo‘lgan o‘quvchilar dars jarayonida faol ishtirok etadi, mustaqil fikrlaydi, qiyinchiliklarni yengib o‘tishga harakat qiladi hamda yuqori natijalarga erishadi. Aksincha, motivatsiyasi past bo‘lgan o‘quvchilarda o‘qishga befarqlik, sustlik va o‘zlashtirish darajasining pasayishi kuzatilishi mumkin. Motivatsiyaning shakllanishiga bir qator psixologik omillar ta’sir ko‘rsatadi. Ular orasida o‘quvchining o‘ziga bo‘lgan ishonchi, maqsad qo‘yish ko‘nikmalari, ijobiy emotsional muhit, o‘qituvchi va ota-ona bilan munosabatlar hamda shaxsiy qiziqishlar muhim o‘rin tutadi. Ayniqsa, o‘smirlik davrida motivatsiya tez o‘zgaruvchan bo‘lib, bu davrda to‘g‘ri psixologik yondashuvni qo‘llash juda muhim hisoblanadi. Shu sababli o‘quv motivatsiyasini oshirishda psixologik usullardan foydalanish ta’lim samaradorligini oshirishning muhim omillaridan biri hisoblanadi. Psixologik treninglar, rag‘batlantirish usullari, individual yondashuv, kouching elementlari va ijobiy psixologik muhit yaratish orqali o‘quvchilarda bilim olishga bo‘lgan ichki qiziqishni kuchaytirish mumkin.

ASOSIY QISM

O‘quv motivatsiyasi shaxsning ta’lim faoliyatiga bo‘lgan ichki ehtiyoji va ongli munosabati bo‘lib, u o‘quv jarayonining samaradorligini belgilovchi asosiy psixologik omillardan biridir. Motivatsiya kuchli bo‘lgan o‘quvchi o‘qishga qiziqadi, yangi bilimlarni egallashga intiladi va qiyinchiliklarni yengib o‘tishga harakat qiladi. Shu sababli o‘quv motivatsiyasini oshirishda psixologik usullarni to‘g‘ri tanlash va tizimli qo‘llash muhim ahamiyatga ega. O‘quv motivatsiyasi ikki asosiy turga bo‘linadi: ichki motivatsiya va tashqi motivatsiya. Ichki motivatsiya o‘quvchining shaxsiy qiziqishi,

bilim olishga bo‘lgan ehtiyoji va o‘zini rivojlantirish istagi bilan bog‘liq bo‘lsa, tashqi motivatsiya mukofot, baho, maqtov yoki ijtimoiy bosim kabi tashqi omillar bilan belgilanadi. Psixologik jihatdan eng barqaror va samarali motivatsiya turi bu ichki motivatsiya hisoblanadi.

O‘quv motivatsiyasini oshirishda birinchi navbatda ijobiy psixologik muhit yaratish muhimdir. O‘quvchi o‘zini xavfsiz va qo‘llab-quvvatlangan his qilgan muhitda faolroq bo‘ladi. O‘qituvchi va psixolog tomonidan o‘quvchining kichik yutuqlari ham e’tirof etilishi uning o‘ziga bo‘lgan ishonchini oshiradi va o‘qishga qiziqishini kuchaytiradi.

Ikkinchi muhim yo‘nalish — maqsad qo‘yish va rejalashtirish ko‘nikmalarini shakllantirishdir. Aniq maqsadga ega bo‘lgan o‘quvchi nima uchun o‘qiyotganini tushunadi va o‘z harakatlarini shu maqsadga yo‘naltiradi. “SMART maqsadlar”, “Muvaffaqiyat zinapoyasi”, “Bir haftalik reja” kabi psixologik usullar o‘quvchilarda rejalashtirish ko‘nikmasini rivojlantiradi.

Uchinchi muhim usul — rag‘batlantirish va ijobiy mustahkamlashdir. Psixologik tadqiqotlarga ko‘ra, ijobiy baholash va qo‘llab-quvvatlash o‘quvchilarda motivatsiyani kuchaytiradi. Bunda faqat baho emas, balki og‘zaki maqtov, sertifikatlar, kichik mukofotlar va ijtimoiy e’tirof ham muhim rol o‘ynaydi.

Shuningdek, psixologik treninglar motivatsiyani oshirishda samarali vosita hisoblanadi. Masalan, “Mening kelajakdagi maqsadim”, “Muvaffaqiyat xaritasi”, “Men qila olaman” kabi mashg‘ulotlar o‘quvchilarda o‘ziga ishonchni kuchaytiradi va ichki motivatsiyani rivojlantiradi. Guruhli mashg‘ulotlar esa o‘quvchilarda hamkorlik, raqobatbardoshlik va ijtimoiy faollikni oshiradi. Bundan tashqari, kouching yondashuvi ham motivatsiyani oshirishda muhim ahamiyatga ega. Kouching jarayonida psixolog o‘quvchiga tayyor yechim bermaydi, balki savollar orqali uni o‘zi

mustaqil qaror qabul qilishga yo‘naltiradi. Bu esa o‘quvchining mas’uliyat hissini oshiradi va o‘ziga ishonchini mustahkamlaydi. O‘quv motivatsiyasini oshirishda oila va maktab hamkorligi ham katta ahamiyatga ega. Ota-onaning farzandga bo‘lgan ijobiy munosabati, uni qo‘llab-quvvatlashi va qiziqishlarini hurmat qilishi motivatsiyaning barqaror shakllanishiga yordam beradi. O‘qituvchi esa dars jarayonini qiziqarli, interaktiv va hayotiy misollar bilan boyitishi lozim. Shuningdek, o‘quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olish ham muhimdir. Har bir o‘quvchining qiziqishi, qobiliyati va psixologik holati turlicha bo‘ladi. Shuning uchun individual yondashuv orqali ularning ehtiyojlariga mos metodlarni qo‘llash samarali natija beradi. Umuman olganda, o‘quv motivatsiyasini oshirish murakkab psixologik jarayon bo‘lib, u kompleks yondashuvni talab etadi. Ijobiy muhit, maqsad qo‘yish, rag‘batlantirish, treninglar, kouching va oila-maktab hamkorligi uyg‘un holda olib borilgandagina o‘quvchilarda barqaror motivatsiya shakllanadi va ta’lim samaradorligi oshadi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, o‘quv motivatsiyasini oshirish ta’lim jarayonining samaradorligini ta’minlovchi eng muhim psixologik omillardan biri hisoblanadi. Motivatsiyasi yuqori bo‘lgan o‘quvchilar bilim olishga faol yondashadi, mustaqil fikrlaydi, o‘z oldiga maqsad qo‘yadi va unga erishish uchun tizimli harakat qiladi. Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, o‘quv motivatsiyasining shakllanishi va rivojlanishiga ichki va tashqi omillar, jumladan o‘quvchining o‘ziga bo‘lgan ishonchi, ijobiy psixologik muhit, oila va maktabdagi munosabatlar hamda qo‘llaniladigan pedagogik va psixologik usullar bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Shu sababli motivatsiyani oshirish jarayoni tizimli va uzluksiz amalga oshirilishi lozim. Psixologik treninglar, rag‘batlantirish usullari, maqsad qo‘yish texnikalari hamda kouching yondashuvi o‘quvchilarda ichki motivatsiyani kuchaytirishda samarali vosita bo‘lib xizmat qiladi.

Ayniqsa, individual yondashuv va ijobiy qo‘llab-quvvatlash o‘quvchilarning o‘ziga bo‘lgan ishonchini oshiradi. Umuman olganda, o‘quv motivatsiyasini rivojlantirishda maktab psixologi, pedagoglar va ota-onalar hamkorligi muhim ahamiyatga ega. Ushbu hamkorlik asosida shakllantirilgan motivatsiya o‘quvchilarning nafaqat ta’limdagi yutuqlarini, balki ularning kelajakdagi shaxsiy va kasbiy muvaffaqiyatlarini ham ta’minlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Daniel Goleman. *Emotional Intelligence*. New York: Bantam Books, 1995.
2. Konrad Lorenz. *On Aggression*. New York: Harcourt, 1966.
3. O‘smirlar psixologiyasi va pedagogikasi bo‘yicha ilmiy-metodik qo‘llanmalar. Toshkent, 2022.
4. Rasulova D. *Ijtimoiy tarmoqlar va o‘quvchi psixologiyasi: zamonaviy yondashuvlar*, *Pedagogika jurnali*, 2022. (JournalSS)
5. Smith A. *Digital Behavior of Teenagers*, New York, 2018. (JournalSS)